

Vania

4 Ciresani

POMPILIU ELIADE

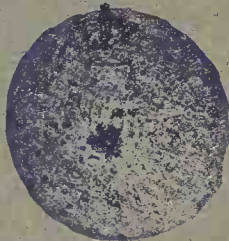
CATILINARA

ROSTITĂ LA

Intrunirea Partidului Național-Liberal

DÉ LA

18 Februarie 1907

—
BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA ZIARULUI «VOINȚA NAȚIONALĂ»

56, VICTORIEI -- ACADEMIEI, 17

—
1907.

Inu.A.34.566

POMPILIU ELIADE

CATILINARA

ROSTITĂ LA

Intrunirea Partidului Național-Liberal

DE LA

18 Februarie 1907

57216

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA ZIARULUI VOINȚA NAȚIONALĂ

56, VICTORIEI -- ACADEMIEI, 17

1907.

DONAȚIUNE

58290 Varia

57216

AC 185/02

1956

B.C.U. Bucuresti

C57216

CATILINARA

ROSTITĂ LA

INTRUNIREA PARTIDULUI NAȚIONAL-LIBERAL

de la 18 Februarie 1907

Nu există — pentru fie care din noi — de cit un singur fel de a vorbi. Cunosc pe cine-va care ar fi vrut să se introducă pieziș în Universitatea noastră și să vorbească studenților limbajul vrednic de dojană cu care s'a obicinuit să corupă gustul mulțimii în intrunirile publice ; nouă însă, profesorilor universitari, să ne fie îngăduit a vorbi pretutindenți limbajul cuviincios, plin de argumentare, și liniștit al Universității. Acela, iubiți cetățeni, pentru trei cuvinte :

Intliu, pentru că noi care avem datoria de a răspîndi adevărul într'un cerc restrîns de studenți, avem și pe aceea de a o răspîndi într'un cerc mai numeros, cînd e vorba de interesele imediate ale națiunii. Și de ce expunem noi adevărul studenților ? Pentru ca dinșii să-l răspîndi-

dească, mai curînd saŭ mai tîrziŭ, la rîndul lor, tuturoră. Cînd însă îm-
prejurările devin excepționale, datori
sîntem să nu mai suferim întîrzie-
re, să expunem noi înși-ne de-a-
dreptul adevărul maselor, — profe-
sorii tineretului devin pentru un mo-
ment profesorii poporului.

În al doilea rînd, mi se pare că se
face de obicei publicului întruniri-
lor necîntea de a fi crezut mai puțin
pricepător ori mai naiv de cît este
în realitate. E un an de cînd am vrut
să-mi lămuresc singur adevărul. Ex-
periența mea de anul trecut mi-a do-
vedit cu prisosință că publicul înțe-
lege mult mai mult și simte mult
mai fin de cum se crede de regulă.

În sfîrșit, să ne aducem aminte că
cuvîntul a fost dat omului de natură
ori de Dumnezeu spre a-l distinge
de restul animalelor. Dar prin ce se
distinge omul? Prin progres. Ori-ce
cuvîntare decî care nu țintește și care
nu are drept urmare de a înainta pe
om este o cuvîntare nu numai nefol-
ositoare, dar și împotriva naturii.
Decî nu numai profesorii n'aŭ să co-
boare tonul lor în întruniri, dar noi
toți ciți vorbim în întruniri trebuie
să ne înălțăm vorbirea, în felul pro-
fesorilor. Ori-ce tribună e o catedră,
ori-ce ascultător un student, ori-ce
orator un profesor. Și ce? Nu sîntem
noi toți aici ciți vorbim, niște
profesori, în spre luminarea neamu-
lui nostru?.. Această afirmare, spusă

pe un ton potolit, poate totuși să ducă la urmări de o oare-care gravitate. Căci dacă este vorba să nu învățăm aici nimic, să ne stringem și apoi să ne împrăștiem în aceeași stare de spirit pe care o aveam cu o zi înainte, mai bine nu ne-am mai fi reunit, mai bine am curma aci întrunirea noastră. Iar dacă dimpotrivă, adresându-ne minții d-voastră, ajungem să vă înflăcăram, ajungem la același rezultat ca și cum ne-am fi îndreptat de la început entuziasmului d-voastră, dacă vă împingem la act, dacă rațiunea d-voastră coboară din minte la inimă și slujește să înarmeze voința d-voastră, — nu mai sintem răspunzători de nimic : Ori-ce hotărîre veți lua, în asemenea împrejurări, este sfîntă, căci va fi în numele rațiunii, adică în numele dreptății, adică în numele naturii, adică în numele lui Dumnezeu !..

* * *

A murit proiectul de lege asupra învățămîntului. Nu voi zice despre dinsul nimic sau «numai bine». Voi zice, dacă vreți, că acest minunat proiect — dimpreună cu raportul care îl îndreptătea — erau niște adevărate capo d'operă : capo d'opere de logică (și le vom da ca model elevilor noștri de liceu de clasa VI), capo d'opere de stil (și le vom pune în mîinile elevilor noștri de clasa IV), capo d'opere de bură cuviință și de

morală (și le vom pune pe masa de noapte a tuturor d-șoarelor). Cine mă va contrazice ? Să ne descoperim cu respect în fața corpului schilodit al adversarului nostru!—Nu vă voi vorbi nici despre actualul ministru al instrucțiunii publice. Acea grabă de a reforma în cinci-spre-zece zile cea mai de frunte instituție de învățămînt a țării ; acea încredințare că lucrarea zămislită va rămîne de veci, ca un monument neperitor, în analele școlii naționale ; acea fulgerare care a trebuit să-i străbată spiritul cînd și-a închipuit că a găsit mijlocul de a îngenunchia partidului său universitățile amîndouă ; acea mirare în fața intîieii rezistențe ; acea laudă nesocotită de la tribuna Camerei că va zdrobi piedicele cele mai îndrăznețe ; acea răbdare de a asculta zile întregi criticele convingătoare ale adversarilor săi din parlament ; acea spaimă de a vedea îndreptîndu-se în spre dînsul, gata să-l prăbușească de pe înălțime, cele două uriașe institute de cultură ; acea necesitate de a recurge la ajutorul colegilor săi ; acea necesitate și mai crudă de a retrage unul după altul toate articolele legii lui, mai întii pe cele mai puțin însemnate, apoi treptat pe cele mai fundamentale, apoi întreagă legea ; acea rușine fără seamăn, în care s'a învăluit, făcînd să i se voteze de un număr îngust de partizani o moțiune de încredere, pe

cînd țara întreață, alături cu reprezentanții științei, îi vota o alta de cea mai nedesăvirșită neîncredere; acel curagiū eroic de a mai supraviețui încă, în minister, legii sale; urmat poate de acea nevoie sufletească de a auzi șoptindu-i-se de către partizani, de către prietenii, de către rude, că lumea întreață s'a înșelat, că lucrarea retrasă era o adevărată minune legislativă, că se va reveni asupra ei, că o capitulare nu înseamnă o înfringere..., toate aceste emoțiuni pe cari le-a încercat, le încearcă și le va încerca încă multă vreme un suflet care, în definitiv, nu e cel din urmă de pe lume... nu vi le-ași dori nici odată d-v., n'ași dori să le încerc însu-mi nici odată; domnilor, mi e milă de actualul ministru al instrucțiunei publice !...

Să lăsăm deci la o parte și legea și pe ministrul ei, — și pe răposată și pe muribund, și pe ziua de ieri și pe ziua de azi, — și fiind-că sintem împinși de sentimente creștinești, să ne întoarcem toată asprimea creștinească împotriva noastră înși-ne, căci noi sintem sănătatea și noi sintem ziua de mine.

Vă acuz pe d-v. cuți sinteți aici, acuz pe prietenii noștri politici cari lipsesc de la această întrunire, acuz pe șefii noștri, mă acuz pe mine, acuz spiritul public întreg al țării de toate calamitățile de cari suferim astăzi. Alții vă vor spune acesteși

cuvinte într'un înțeles deosebit. Eă, profesor, le voiă lua într'un înțeles mai înalt. Toate relele de cari sintem bintuiți sint greșala noastră, fiind-ca ies dintr'un fel al nostru vinovat de gândire, ies din mintea noastră mai mult din faptele altora. Să ne studiem noi pe noi și să nu ieșim de aici pînă nu vom zdrobi în sufletele noastre o falsă, o învechită și o primejdioasă legendă.

* * *

Multe nefericiri s'aă abătut asupra țării acesteia, dar dintre toate una este mai înfricoșătoare, care și deosebeste istoria ei de istoria celorlalte neamuri. E că *pe cînd celelalte popoare aă cunoscut un singur veac de mijloc, noi am cunoscut două*. Și pe cînd în partea întia a istoriei noastre a biruit forța brută, în a doua a biruit viclenia și minciuna. A rămas ca moștenire de la acest de al doilea veac de mijloc ideea că ușurința vorbirei, ea singură, e o dovadă netăgăduită de superioritate, e un dar de o ordine mai înaltă a parte, întocmește ea singură un talent deosebit, pe care l'am amestecat cu acela ce în alte țări e numit «talentul oratoriei». Iar cînd personagiul întrunește pe lîngă această însușire, și pe aceea de a ști să incurce săă să înșele pe contemporanii săă, de a izbuti săă se învâluce ca într'o pavază, de o ceată din ce în ce mai numeroasă, din ce în

mai flămîndă, din ce în ce mai îndrăzneată, și din ce în ce mai pri-mejdioasă de partizani, atunci admirațiunea noastră nu mai cunoaște margini, limba noastră nu mai cunoaște cuvinte, și omul nostru pe lângă «orator», e calificat, în lipsa unui epitet și mai hotărîtor, cel puțin «un om mare»!

«Un om mare»! Dar cuvintele trebuie să-și aibe înțelesul lor și e bine să ne întrebăm, în această întrunire, care poate fi înțelesul acestui epitet rar, pe care nu mulți oameni îl merită în istorie, de: «om mare»! Ce este un «om mare»? Om mare este, de sigur, acela ce are suflet mare, sufletul peste măsură de încăpător. Încăpător de ce? de sigur, de alte suflete. Omul mare este acela de nu trăește el în el, ce trăește într'un număr mare de alte suflete, ce simte dimpreună cu dîsele, ce se jertfește intereselor lor. Omul mare este cel ce se ocupă de fericirea obștească, ce își însușește interesul general al patriei lui, al omenirii. Omul mare este încă acel ce depășește interesele zilei de azi, ce privește în viitor și, cu prevedere, își ia măsuri în privința zilei de mîine. Omul mare e cel ce lasă după sine o operă durabilă, cel ce merită bine-cuvîntările contemporanilor și ale urmașilor. Dar omul care trăește ghemuit strîns în fundul egoismului său, care nu se gîndește de cit la interesele sale proprii său

ale unei cete restrinse de partizani (ceea-ce este o altă formă a îngrijirii de sine), omul care, în gândirile și în faptele sale, nu depășește marginele zilei de azi, — acela este, iubiți cetățeni, dacă cuvintele aū un înțeles, tocmai opusul omului mare, este omul nespus de mic, este omul microscopic, omul vrednic și de disprețul nostru care îl vedem la lucru azi, și al urmașilor care îl vor studia, mirați, miine. — Să ne ferim de «oamenii mari» cu suflete mici și să privim pornirea noastră de a-i admira ca o boală a minții noastre.

Dar acum vom cunoaște întinderile unui suflet? Nu putem pătrunde înăuntrul unui om și nu putem ghici chipul lui deosebit de gânditor.

De sigur, și de aceea vom judeca pe oameni mai întâi după faptele lor, apoi după semenii de cari știu să se înconjure. Omul mare, fiind un om folositor, se va recunoaște după faptele lui folositoare și după oamenii folositori dimprejurii. Deci, când un om de guvernămint, după ani mulți de activitate politică, nu va avea îndărătul său de cit fapte ca «conversiunea» ori ca «loteria de Stat» ori ca «suprimarea învățămîntului țărănesc», vă întreb: Unde consistă mărirea? — Și când, pe deasupra tuturor năzuințelor lui politice, cea mai de frunte și, după sine, cea mai de laudă este aceea

de a întreține patimele cele mai joase ale contemporanilor săi, de a corupe tot mai mult atmosfera morală dimprejuru-î, de a se servi de guvernămîntul său numai ca o armă spre încurajarea celor răi, spre înfricoșarea oamenilor de bine, vă întreb încă odată : Unde consistă mărirea ?—E greu de dat epitete drepte unui om, e greu de găsit un criteriu adevărat de judecata oamenilor. Dar eu sunt sigur că va veni un moment cînd se vor mira urmașii de felul nostru de judecată. Căci ei nu vor judeca pe oameni după cuvînt, ci după alte două criterii mult mai sigure ; ei vor întreba pe fiecare : «Ce e înăuntrul tău ?»—«Cine e împrejurul tău?» Cu același criteriu, ne vor judeca și pe noi cei de astă-zi. «In mîntea mea nu a fost nimic, împrejurul meu a fost niște... nimicuri, și totuși contimpcranii mei, în ciuda ta, istorie, m'aun decretat de «om mare»!... O timpuri! o moravuri!

— «Dar, imi veți zice, omul pe care îl pînțești, este un orator mare. Are păcatele pe care le spuî, dar nimeni nu-î poate tîgădui darul lui de vorbă».—Dacă înțeleg bine, vreți să ziceți, că este un suflet mic și o gură mare. Am putea subscrie cu toții această formulă. Dar să lăsăm la o parte cuvîntul de «orator», precum și pe acela de «gură de aur» pe care îl întrebuițați cite odată ca în

batjocură. Aud lăudindu-i-se mai ales darul de a vorbi îndelung și pe negîndite asupra subiectelor celor mai grele. «Pe negîndite!» Ca și cum ar fi un merit să nu se slujească cineva nici odată de judecata, pe care o are într'insul !...

Dumnezeu ne-a dat o minte, iubii cetățeni, ca să ne slujim zilnic de dinsa, și nu ca să ne lepădăm de ea. Să ne întrebăm deci, ca la școală, ce poate să însemne un «orator»? Căci e bine să nu pronunțăm cu ușurință cuvinte, din care parte decurge tot răul nostru.

Oratoria este, de sigur, darul cuvintului. Dar ce ne atrage în cuvînt nu e cuvîntul el însuși, de vreme ce cuvîntul singur, ca cuvînt, e o simplă mișcare a aerului și e un sunet, care n'au nimic atrăgător într'insele. Ce ne atrage în cuvînt e ce se ascunde la spatele cuvintului, ce îl produce și îl înalță. Cuvîntul e sufletul. Gesturile, ochii, timbrul vocei însuși sînt sufletul. Cu cît sufletul e mai adînc, cu atît cuvîntul e mai puternic. Unde lipsește sufletul, gesturile pot fi numeroase, dar sînt monotone ca ale unui automat ; ochii se pot întoarce în toate părțile, zglobii ca ai unui canar, sînt lipsiți de adîncime; vocea însăși nu va avea în sine nimic grav, nimic impunător, nimic bărbătesc : va aduce aminte sunetul unui vas spart sau glasul unei femei bătrîne supărate... Se poate și cu-

vint fără suflet, se poate și suflet fără cuvînt, dar elocința este cuvîntul scăpărînd din adîncul sufletului. Strămoșii noștri Romani defineau pe orator : «Un om de bine, deprins să vorbească»: «un om de bine» mai întîi, «deprins la vorbă» mai în urmă... Dar omul la care cuvîntul o ia înainte și în care sufletul nu există, acela nu e orator. Să încetăm deci de a mai amesteca la olaltă limbuția pură și simplă cu darul înalt al vorbirii.

Nici «om mare» dar, nici orator de frunte. Există, în mijlocul d-v., printre bărbații noștri politici, printre cuvîntătorii noștri publici, printre advocații noștri, mai ales din noua generație, bărbați cu mult mai instruiți, cu mult mai serioși, cu mult mai consecinți lor înșile, de la o zi la alta, și chiar, ca dar de vorbire, cu mult mai bine înzestrați de cît personagiul primejdios astă-zî la putere și pe cari îl porecliți «Gură de aur». Cine se gîndește la dinșii? Cine-î admiră? Cine-î incurajează? Pe cînd toată atenția și toată admirația se întorc copilărește în spre omul pe care legenda l-a înzestrat cu toate însușirile! Discursurile lui, uimitoare în repeziciunea lor, la auz, sînt dezamăgitoare, la citire; gîndirile lui nu recunosc nici o ordine; fraza lui e în vecinică neînțelegere cu bunul gust și cu gramatica.... Unde să se ascunză talentul lui neprețuit, dacă

nu-l regăsim nici în «fond», nici în «formă» și nici în timbrul glasului ?

Aplaudați, — dar aceste aplauze se întorc împotriva d-v. Căci d-v. ați creat legenda superiorității acestui om și d-voastră l'ați învăluit în toate darurile. Dar este minutul de a face să înceteze legenda. Ați plătit-o scump și veți plăti-o și mai scump încă. Căci o spun în auzul tuturor și cuvintele mele să vă rămână vecinic întipărite în minte : dacă nu renunțăm la ideea de a face dintr'un egoist un «om mare» și dintr'un limbuc un «orator», — pierim. Relele de care ne plîngem vin din vițiul nostru de gîndire, mai mult de cit din viciile omului nostru. Natura se mulțumise să pună într'insul germenii corupțiunii sociale ; pe acei germenii însă, de ani de zile, prin îngăduire și prin admirațiune nesocotită, noi i-am dezvoltat. Să zdrobim legenda decî, sau să ne imprăștiăm, fără drept de a ne mai plinge.

Dar cum se numește acest om ?

Toată sala. — Take Ionescu !....
Take !....

— Nu l-ați numit bine. Studiind pe acest om în singurătate, auzind vorbindu-se despre el de către unul și de către altul, mi s'a părut de odată o figură cunoscută. Unde l-am mai întîlnit pe acest om ? Din întîmplare l-am regăsit în citirile mele din copilărie. Cicerone vorbește despre dinșul într'unul din discursurile sale.

Acest om a mai trăit odată pe pământ, în veacul întâi înainte de Christos, și a pus în grea cumpănă la un anume moment destinele patriei noastre mume, Roma.

«Dintre toți conjurații, Catilina era cel mai de temut, dar numai în preajma cetății. El știa tot, putea răzbate pretutindeni, îndrăznea să înclîmpine pe oameni, să adîncească intențiile lor, să le ceară servicii; făcut să zămislească crima, destul de cinzestrat la vorbă ca să te facă părtaș la ea, destul de îndrăzneț ca să se făptuiască. Anume oameni erau aleși și însemnați de dinsul spre împlinirea planurilor lui, dar nu se mulțumea numai să dea ordine. Vizita totul, pregătea totul, veghia totul; se punea la lucru el singur...»

Acest portret — pe cit vedeți, nu fără oare-care elogii — e așa de asemănător, în cit te simți prins într'un oare-care misticism. Îți vine să crezi că personagiul, după după ce a primejduit pe strămoși, a înviat intradins, după douăzeci de veacuri, ca să se răzbune, răspîndind corupția printre cei mai tînări urmași ai Romanilor... Căci, cetățeni, strămoșii noștri au îngăduit mai puțin timp de cit noi, pe Catilina.

* * *

Catilina a vrut într'o zi să intre la Universitate. Două simțiminte puternice îl împingeau la aceasta. Mai întâi, auzise în atitea rînduri, bietul

om, lăundându-se că e un bărbat de Stat incomparabil, o stea fără pereche, un orator fără rival, în cit n'a înțeles cum s'ar mai putea să fie ranguri înalte fără el, instituții de mina întâii în care să nu străbată. «Nu sunt eu faimoasa *Gură-de-aur* ?» Miine va dori să fie episcop or mitropolit, în curînd general de divizie, mai apoi secretar perpetuu al Academiei, și va face chiar să se voteze de către partizanii săi o lege în acest sens. De o cam dată s'a mulțumit să fie profesor la Universitate.

Pe lingă ambiție, a mai fost minat de un simțimînt mai puțin vrednic de mărturisit, dar de nenumărate ori mai adînc, de simțimîntul clocoțitor al răzbnării. Partizanii și sistemul lui de guvernămînt pătrunseseră pînă acum în toate felurile de instituții ale țării; două îi mai rezistaseră : Creditul agricol și Universitatea; cel d'întîii era al liberalilor, cea de a doua nu voia să auză de politică. Tocmai cu un an îndărăt, în urma unei lupte înverșunate, Cătilina fusese nevoit să-și retragă trupele lui în fața împotrîvirii energice de pe strada Doamnei; de pe atunci a măsurat cu ochii mica distanță ce îl desparte de Bulevard, și și-a jurat în bărbie să ia cel puțin cu asalt Universitatea. «Acolo sunt mai pacinici ! N'am putut pune mina pe Creditul funciar, jur cel puțin ca în-

tr'un an să distrug Creditul intelectual al țării»...

Universitatea v'a vrut să crează sponurilor și a întreat, în tonul înalt academic care o deosebește :

— Dar care sînt titlurile și îndreptățirile Excelenței voastre ? Noi avem legile noastre, regulamentele noastre, felul nostru de a fi care nu durează de mult, dar care ne e tot așa de drag ca o tradiție. Care sînt lucrările științifice ale Excelenței Voastre ?

— Lucrările mele științifice ?... S'a schimbat legea! Eū sînt «personalitate de mîna întâia, căreia valoarea și situațiunea nu-i iartă să ceară o catedră, nici să-și vadă valoarea cîntărită de de-al de d-voastră»... Eū n'am nevoie de lucrări științifice și nici de «votul» d-voastră ca să străbat în Universitate; mie nu-mi ajunge o singură catedră ca d-voastră muritorilor, căci îmi trebuiesc 52 încă pentru toți partizanii mei, cîți nu și-aū putut găsi loc prin celelalte ministere. Ați crezut că-mi veți rezista încă mult or că voi cere vre-o dată consimțimîntul vostru?... Eū voi fi numitul numitului meu de la instrucțiunea publică!..

Immărmurită, Universitatea a întreat din nou pe tonul ei academic:

— Dar știe măcar Excelența Voastră ce este Universitatea ?

— Foarte bine. Sînteți o școală secundară de o ordine ceva mai i-

57216

naltă, în felul cursului superior de la licee sau a Școalei de științe de stat...

— Vă înșelați, Excelență. Noi nu sîntem «curs superior» și nu sîntem nici o «școală»; noi sîntem o «naltă instituție de cultură». Aceste cuvinte aș putea avea nevoie de o oare-care explicație: După ce termină copilul patru clase de învățămînt primar, trece la gimnaziu unde mai studiază încă patru clase, apoi la liceu unde, în decurs de alți patru ani, își săvîrșește cultura lui generală; iar după ce se supune unui examen general numit de absolvență, intră la Universitatea noastră, unde se urmăresc trei lucruri: de a se întregi pe ici colo cultura generală a tinerilor; de a li se forma «aptitudini pedagogice» spre a crea din unii viitori profesori (de aceea și avem anexat pe lîngă noi un «Seminariu pedagogic»); dar, cu deosebire, de a arăta tineretului cum se fabrică, aceea știință însăși care i-a urmărit și, poate, i-a fermecat în decursul copilăriei... Acesta este scopul nostru cel mai înalt, titlul nostru principal de glorie, căci ținem mai puțin ca tinerii să introducă o sută de cărți în mintea lor, cit să învețe să facă ei singuri o carte. Atelier științific și pedagogic, iată, Excelență, cum se poate mai ales deșina Universitatea noastră.

— Vorbele voastre n'aș nici un înțeles și pretențiile voastre științifice sînt un pretext de a-mi rezista

mai departe. Am să vă tratez ca pe alegătorii din culoarea de verde ! Imi trebuie locul vostru de «senator» pentru mine și locul vostru de rector pentru un... chirurg de valoare. Ați corupt Universitatea. Am să vă opresc de a mai face politică și, pentru aceasta, am să vă prefac în succursala partidului conservator, — nuanța... democratică.

Și-a ridicat fruntea Universitatea cu mindrie și n'a vrut să auză discutându se mai departe. S'a întrerupt cursurile și s'a anunțat țerei că viitorul nostru intelectual se găsește în primejdie. Nu ne-am pus în grevă. Acest cuvânt este impropriu, nu se găsește figurind pe nici una din protestările noastre și exprimă tocmai contrariul acțiunii întreprinse. Se pun în grevă calfele, lucrătorii din fabrici și conducătorii de omnibus. Acești nenorociți se rezvrătesc de câte ori sint jigniți în interesele lor și cer îmbunătățirea stărei lor materiale. Starea noastră materială, a profesorilor, lasă de dorit, dar nu ne-ar trece prin minte nici odată să ne tinguim împotriva ei pe cale revoluționară. Noi ne-am ridicat să apărăm autonomia și demnitatea noastră, să împedicăm de a se compromite viitorul intelectual al țerei. Noi sintem mașina, care înaintează cu mișcări repezi pe calea progresului : la un moment dat, am zărit pe șine bombe de dinamită puse de niște fă-

cători de rele și am rugat pe mașinistul nostru iubit să oprească locomotiva... Iar cei de la Universitatea de la Iași au avut o inspirație și mai fericită: văzînd pe făcătorii de rele înaintînd amenințatori spre ei, de cit să lase avuțiile cele mai scumpe ale țării pe mina lor, au preferit să asvirle ei înși-le în aer mașina. Glorie lor! De altminteri nu pentru întia dată Iașul s'a jertfit în spre scăparea intereselor României.

* * *

Să ne bucurăm totuși, iubiți cetățeni, de ultimul atentat al lui Catilina. De sigur acest act a fost vinovat ca puține altele: răsfoesc istoria secolului din urmă și găsesc că de la 1838, de la faimosul articol adițional, care ținea să răpească autonomia țerei, nu s'a conceput în istoria noastră nimic mai nelegiuit, nimic mai primejdios, nimic mai îndrăzneț ca proiectul din urmă împotriva universităților. Și totuși să mulțumim lui Dumnezeu că acest proiect a văzut lumina zilei, căci, mulțumită lui, s'a ajuns la cinci rezultate îmbucurătoare:

- 1) S'a desvăluit forțele și gândurile ascunse ale adversarilor noștri. S'a reabilitat oare-cum fostul ministru Vlădescu, despre care un om de spirit imi zicea zilele trecute, că «dacă n'ar fi cheltuit în mod vinovat milioanele Casei Școalelor, ar fi fost un ministru... *insig-*

nifient», Vlădescu însuși a fost depășit și ni s'a arătat că guvernul de față are multe personalități surprinzătoare în rezervă. De sigur că actualul ministru este un om onest. Intrebat mai deunăzi de un profesor secundar dacă are de gând să îmbunătățească soarta profesorilor de toate gradele, precum a făgăduit-o în atâtea rânduri partidul său, a răspuns categoric: «Cu neputință; căci dacă ași avea un prios de trei milioane de lei, cu acele trei milioane, toate, ar trebui să acoper golurile fără fund ale Case Școalelor». Și cu privire la Casa Școalelor, să întrebăm pe guvern: s'au achitat pînă acum comisiile de absolvență din Iunie trecut? Acum șapte luni, Casa Școalelor sleise de mult fondurile trebuitoare pentru plata acestor comisii. Ministrul Disecue departe de a fi un delapidator. Dar a fost ursit să devină un atentator public. Bombele de dinamită, de cari vă vorbeam adineauri, au fost puse de dînsul, fără știință. Inconștient, el servise de instrument, ca un copil, în minile a doi șefi plini de rele intenții: unul e Catilina, — cel-alt, personagiul, în același timp comic și tragic, ce se agită în mijlocul nostru de cit-va timp, și al cărui nume va răsuna vecinic, silabă cu silabă, greoi, ca amintirea unui păcat, în analele justiției noastre jicnite: Bă-dă-rău!

2) Un al doilea rezultat bun al proiectului e că s'a văzut ce însușiri de disciplină, de ordine intelectuală, de pricepere largă și de conștiință se cer unui titular al ministerului de instrucție. S'a văzut că nu e de ajuns să fi fost cine-va profesor mediocre sau avocat, chiar de mîna întâia, ca să și aibă dreptul să se așeze pe fotoliul pe care l'a glorificat Harret...

3) În al treilea rînd s'aŭ scos Universitățile — cea de la Iași, în deosebi, — de subț înriurirea personajului comico-tragic despre care vă vorbeam adineauri;

4) În al patrulea, vi s'a permis d-voastră, s'a perimis țării întregi să facă deosebirea între ce este cultură și ce nu este cultură : ce este eleganță și ce este lipsa de eleganță, ce este demnitate și ce este lipsa de demnitate.

Asemănați laolaltă atitudinea celor două universități cu atitudinea guvernului. Memoriilor noastre academice li s'a răspuns prin raportul despre care vi s'a vorbit... Citeam deunăzi istoria unei doamne din societate care s'a supărat pe o altă doamnă din societate ce-î adusese neajunsuri în menaj și și-a propus să o pedepsească după cum merită : nevrînd însă să aplice ea însăși pedeapsa, a însărcinat pe jupîneasa din casă, care, zice legenda, în expresiuni triviale era neîntrecută. Așa guvernul s'a supărat pe

Universitate care-i făcuse neajunsuri, dar nevrind să coboare el însuși la expresiuni cari i-ar fi trădat minia, a însărcinat pe un faimos... argat de curte. Raportul... — cum să i zicem ? — «bădărănesc», s'a achitat, pe cit știți, cu prisosință.

După cele două feluri de eleganțe, asămănați cele două feluri de demnități. A treia zi de suspendarea cursurilor universității din București, a doua zi după demisionarea profesorilor de la Iași, guvernul își retrage proiectul. Iar prin culoarele Camerei se auzea acest strigăt victorios : «Proiectul a căzut, dar guvernul rămîne ?» Ne-am întrebat atunci dacă am auzit bine. Cu noțiunile elementare de demnitate pe cari le avem cu toții, ne-am fi așteptat să auzim din potrivă. Căci, dacă guvernul e serios și dacă proiectul era o minune legislativă, n'ar fi fost mai potrivit să se auză strigînd : «Guvernul a căzut, dar proiectul său rămîne?»—In realitate, ar fi trebuit să cază și proiectul și guvernul.

5) Dar nu e nici un cîștig mai mare pentru noi, de cît pilda frumoasă ce ni s'a dat în timpurile din urmă. De mult timp în istorie, Universitățile nu mai ieșiseră din adîncimea studiilor lor, spre a servi de îndrumătoare popoarelor. Căci, poate, de multă vreme, popoarele nu mai trecuseră prin epoce așa de critice. Imprejurările de săptămîna trecută să

vă dea măsura crizei pe care o străbătem.

Universitățile v'au luminat drumul; ele nu vă pot întovărăși mai departe. Rămîne la d-v. să urmați acest drum, să ridicați simțimîntul moral al națiunii, să împiedicați cangrena de a se întinde mai departe. Nu e vorba de partid liberal și de partid conservator. Trebuie să ne sculăm ca Romîni împotriva adevăraților dușmani ai neamului, trebuie să ne luptăm în contra venirii unui al treilea veac de mijloc, să ne ridicăm ca oameni civilizați împotriva cotropirei Barbarilor !..

